

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE DİN ÖĞRETİMİ VE TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRILMASI¹

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın²

Bu yazıda, önce Avrupa Birliği ülkelerindeki din öğretimi uygulamaları hakkında bilgi verilecek ve ardından da Türkiye'deki din öğretimi uygulaması ile karşılaştırılacaktır.

PROBLEM

Türkiye'de din eğitimi sorunu, yaygın olarak tartışılmakta ve sürekli güncelliğini korumaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, bu tartışmalar daha uzun süre devam edecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliğine aday olması, tartışmalara ayrı bir boyut daha kazandırmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalar bilinmeden, herkes kendi kafasında oluşturduğu Avrupa çerçevesinde değişiklikler beklemektedir. Bu konuda kimi çevreler, Avrupa ülkeleri okullarında zorunlu din dersi yoktur derken kimileri de, Avrupa Birliğine girersek dinî özgürlüklerimizin artacağını söylemektedir. Bu konuda cevaplandırılması gereken iki soru şudur:

1. Avrupa Birliği bizim din eğitimimizi ne kadar değiştirecek?
2. Din eğitimi uygulamalarında Avrupa ülkelerinin hepsinde durum aynı mıdır?

Bir çok konuda olduğu gibi bu konuda da tartışmaların çoğu zaman bilimsellikten uzak olduğu gözlenmektedir.

OKUL TİPLERİ VEYA YAPILANMASI

Avrupa ülkelerinde okullar genel olarak resmî ve özel okullar olarak ikiye ayrılır. Resmî okullar; direk Eğitim Bakanlığına, belediyelere ve il idaresine bağlı okullardır. Özel okullar ise, şahıs ve kurumlara aittir. Bir çok ülkede, kurallarına uyan tüm resmî ve özel okullar öğrenci başına belirlenmiş devlet yardımını alır. Yani masrafları devlet tarafından karşılanır. Özel öğretim kurumları, uygulanacak eğitim programlarını, öğretim yöntemlerini, ders kitaplarını, çalıştırdığı personelini belirlemekte tamamen serbesttir.

DİN ÖĞRETİMİNDE YAKLAŞIMLAR/MODELLER

Din öğretimi ile ilgili dünyada yaygın olarak uygulanan iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar, mezhebe dayalı (confessional) ve mezhepler üstü (non confessional) din öğretimi yaklaşımlarıdır. Mezhebe dayalı din dersi denilirken, sadece bir dinin içindeki mezhep kastedilmeyip, aynı zamanda ayrı bir din de kastedilebilmektedir.

---

¹ Bu yazı, "Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Öğretimi ve Türkiye Karşılaştırılması", **Eğitime Bakış**, Ankara 2005, yıl:1, sayı:4, ss.62-64'de yayımlanmıştır.

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Mezhebe/dine dayalı öğretme yaklaşımında, dersin konularını belli bir din oluşturmakta ve söz konusu dinin sevdirmesi, benimsetilmesi amacı taşınmaktadır. Zaten bu din dersinin adı da ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Örneğin, Katolik din dersi, Protestan din dersi, İslâm din dersi denildiği zaman bu derslerin belli bir mezhebe ya da dine dayalı olarak işlendiğini anlıyoruz. Böyle bir din dersinde başka dinler öğretilse bile o dinin bakış açısıyla öğretilir. Buradaki temel düşünce, öğrencinin ya da velisinin belli bir din dersini seçmesi ve öğrenmek istemesidir.

Mezhebe dayalı din dersinin programları, ya ilgili dinin temsilcileri tarafından yapılır ya da onaylanır. Örneğin, Belçika ve Avusturya’da din derslerinin programları, ilgili dinin temsilcileri tarafından yapılır. Bu çerçevede, Katolik din dersinin programı Katolik Kilisesi tarafından, Avusturya’da İslâm din derslerinin programlarını “Avusturya Diyanet Teşkilatı” yapmaktadır. Aynı şekilde bu tür din dersi öğretmenleri ile ilgili son kararı ilgili dinin temsilcisi kurum verir.

Mezhepler üstü ya da mezhebe dayalı olmayan din öğretimi yaklaşımında ise, din bir kültür olarak öğretilmektedir. Bu yaklaşımla yapılan din derslerinin programlarını genelde devlet yapmaktadır. Ancak bu çeşit din dersleri, çoğunlukla ilgili ülke ya da bölgenin çoğunluğunun mensup olduğu dine göre, o dinin öğretiminin ağırlıklı öğretildiği bir ders olarak uygulanmaktadır. Bu tür eğitime Yunanistan ve Danimarka’daki din dersleri örnek verilebilir. Yunanistan’da din dersleri mezhepler üstüdür ancak Hristiyan Ortodoks mezhebi ağırlıklı olarak okutulmaktadır. Danimarka’da ilköğretim okullarındaki din dersinin adı, Hristiyanlıktır.

	MEZHEBE DAYALI	MEZHEBE DAYALI OLMAYAN
ADI	..... Din Dersi	..... Bilgisi, ...Kültürü
HEDEFİ	Benimsetmek, Sevdirmek	Bilgi Vermek
İÇERİĞİ	Dinî Metinler, İlmihâl	Dinî Bilgi, Kültür
PROGRAM HAZIRLAMA	İlgili Dinin Temsilcisi / Kilise	Devlet
ÖĞRETMEN BELİRLEME	İlgili Dinin Temsilcisi / Kilise	Devlet
ALTERNATİFİ	Ahlâk (Moral, Etik), Felsefe, Din Kültürü vb.	YOK

AVRUPA ÜLKELERİNDE DEVLET OKULLARINDA DİN ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI

Avrupa ülkelerinde devlet okullarında din dersinin durumu

DİN DERSİ VEYA ALTERNATİFİ DERS ZORUNLU	SEÇMELİ	ZORUNLU	DERS YOK
Almanya	İtalya	Danimarka	Fransa
Avusturya	Portekiz	İngiltere	
Belçika		İsveç	
Finlandiya		Norveç	
Hollanda		Yunanistan	
İspanya			
İrlanda			
Fransa'nın Alsace ve Mosele Bölgeleri			

a. Mezhebe/dine dayalı din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Portekiz. Bu ülkelerden, Portekiz hariç hepsinde, öğrenci ya din dersini ya da alternatif bir dersi almak zorundadır.

b. Mezhepler üstü din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Danimarka, İngiltere, İsveç, Norveç, Yunanistan. Bu ülkelerden İngiltere'de, veli isterse öğrenci derse girmeyebilir. Diğerlerinde, farklı din mensubu olanlar dışında tüm öğrenciler din dersine katılmak zorundadır. Din dersinin alternatifi yoktur.

c. Devlet okullarında din dersine yer vermeyip, tarih vb. derslerde din kültürü veren ülke Fransa'dır. Ancak Fransa'nın Alsace ve Moselle bölgesinde devlet okullarında din dersleri vardır.

TÜRKİYE'DE DİN ÖĞRETİMİ

Türkiye, yasalarında herhangi bir dini resmen tanımayan ancak halkın dinî ihtiyaçlarını karşılamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kuran bir ülkedir.

İlk ve orta dereceli okullarda, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri zorunlu dersler arasında yer almaktadır.³ Din derslerinin programları diğer tüm dersler gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmakta, ders kitapları Bakanlık tarafından onaylanmaktadır.

İmam-Hatip Liseleri, imam-hatip, müezzin kayyım ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi din görevlisi ihtiyacını karşılayacak elemanlar yetiştiren ve yüksek öğretime hazırlayan meslek liseleridir.

Mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders programlarına baktığımızda, İslâm dini ağırlıkta olmak üzere tüm dinler ve ahlâkî konuların yer aldığını görüyoruz. Böyle olmasına rağmen söz konusu derslere, Hristiyan ve Musevi öğrenciler isterlerse katılmayabilirler.

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE'DEKİ DİN ÖĞRETİMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

1. Tüm ülkelerde özel okul açma imkânı vardır ve bu özel okulların çoğunluğu dinî kuruluşlara yani Kiliselere bağlı okullardır. Türkiye'de tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır ve tek tip program uygulanmaktadır. Türkiye'de böyle bir okul türü yoktur.

2. Özel okul statüsünde olan Kilise okullarının hemen tamamına yakını devlet yardımı alır. Türkiye'deki özel okulların finansmanını kişi veya kurumların kendilerinin karşılaması dışında devlet okullarından hiçbir farkları yoktur. Üstelik gelir vergisine tabidirler.

3. Kilise okullarında din dersinin zorunlu olmasının yanında tüm öğretim, dinî bir atmosfer içinde yapılır. Türkiye'de böyle bir uygulama yoktur.

4. Mezhebe dayalı din öğretimi uygulayan ülkelerde din derslerinin adı ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Katolik din dersi, Protestan din dersi gibi. Türkiye'de böyle bir ders yoktur.

5. Mezhebe dayalı din derslerinin programlarını belirlemede ve öğretmen atamalarında mutlaka ilgili dinin temsilcisi kurumdan onay alınır. Türkiye'de böyle bir ders yoktur.

6. Mezhepler üstü din derslerinin programlarını devlet kendisi yapar. Türkiye'de tüm öğretim programlarını MEB yapmaktadır.

---

3 Anayasanın 24. maddesi şöyledir: "Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır."

7. Din derslerini okutan öğretmenlerin maaşlarını devlet öder. Türkiye’de din dersi öğretmenleri ve din görevlileri doğrudan devlet memurudurlar ve maaşlarını devlet öder.

8. Mezhepler üstü yaklaşımla din dersi verilen ülkelerde, din dersleri ülkenin ya da bölgenin özelliğine göre, çoğunluğun mensup olduğu din ya da mezhep ağırlıklı olarak okutulur.

9. Tüm ülkelerde, devlet okullarında verilen din eğitiminin dışında, yaygın eğitim çerçevesinde her seviyede dinî kurs, seminer vb. düzenleyerek veya okul açarak din eğitimi yapmak serbesttir. Bunların bir kısmına devlet yardımı da yapılır. Türkiye’de böyle kurs vb. yaygın eğitim faaliyetlerini Diyanet İşleri Başkanlığı yapar. Özel dersane ve okullara bu izin şu ana kadar verilmemiştir.

10. Kilise vb. dinî kurumlar, her türlü sosyal ve kültürel faaliyet düzenleyebilirler.

Demokratik toplumlarda, “din eğitimi hakkı” tartışılmaz. Sorun, bu eğitimi kimin vereceğinde düğümlenmektedir.

Din eğitimi, devlet tarafından vatandaşlara tanınan “dinî özgürlükler” içinde mi yoksa vatandaşın “dinî haklar”ı içinde mi yer alacaktır?

Genel olarak Avrupa ülkelerinde din eğitimi alanı, “dinî özgürlükler” içinde algılanmaktadır. Bunun sonucu olarak, devlet, vatandaşın dinine karışmayı özgürlüğüne müdahale olarak algıladığı için, din eğitimi özel kesime yani ilgili dinin temsilcisi cemaatlere ve kurumlara bırakmakta ancak masraflarını karşılamaktadır.

1982 Anayasası, “Tevhid-i Tedrisat” yasası uyarınca, eğitimi bu arada din eğitimi de devlet tekeline almaktadır. Din eğitimi, bir “hak” olarak düzenleyen, tercihini bu yönde yapan bir düzende, devlet, halkın din eğitimi talebini ihtiyacını karşılaması gerekir. İşte bu anlayışın sonucu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı vardır ve devlet okullarında din öğretimi yapılmaktadır.

Türkiye’deki din eğitimi ile uygulamaların, sınırlı da olsa din eğitiminin devlet tarafından yapılması ve devlet içinde bir din kurumunun yer alması kendi tarihsel tecrübesine uygundur.

Türkiye, din görevlilerini memur statüsünde çalıştırması, doğrudan maaş vermesi ve cami vb. dinî kurumlara direk yardım yapması bakımından da Avrupa Birliği ülkelerine benzememektedir. Avrupa ülkelerinde devlet din görevlilerinin maaşlarını ilgili kuruma vermekte, dinin temsilcisi kurum (Kilise) parayı harcamaktadır. Ancak Türkiye, devlet teşkilatı içinde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın olması bakımından Danimarka ve Yunanistan’a

benzemektedir. Danimarka’da Kilise Bakanlığı, Yunanistan’da Din İşleri Bakanlığı bulunmaktadır.

Türkiye’deki din kültürü ve ahlâk bilgisi dersi, Danimarka, İsveç, Norveç ve Yunanistan’daki zorunlu din dersine benzemektedir. Bu ülkelerdeki ilk ve orta dereceli okullarda din dersi zorunlu dersler arasındadır. Bu dersten muaf olmak için farklı din mensubu olmak gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her toplumun kendi tarihsel, kültürel ve sosyal yapısı gereği din dersinin farklı uygulamaları olabilir. Nitekim Avrupa ülkeleri içerisinde farklı uygulamalar olduğunu görüyoruz. Örneğin, bir Belçika’daki yapıyla Fransa’daki yapı birbirine hiç benzememektedir. Avrupa Birliği yasalarında ve belgelerinde de “her ülke din eğitimini kendi yapısına göre belirler” ilkesi geçerlidir. Ülkemizdeki uygulamamızın eksikleriyle beraber geliştirilmesi yerinde olacaktır.

Türkiye, din eğitimini, vatandaşlar açısından bir “hak” ve devlet açısından bir “görev” olarak görmektedir. Anayasal tercih, din eğitiminin bir “özgürlükler” konusu değil, devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir “sosyal hak” olarak düzenlenmesi yönündedir. Anayasa uyarınca devlet, eğitimi bu arada din eğitimini de tekeline almaktadır. Din eğitimini, bir “hak” ve “görev” olarak düzenleyen, tercihini bu yönde yapan bir düzende, devlet, halkın din eğitimi taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. İşte bu anlayışın sonucu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı vardır ve devlet okullarında din öğretimi yapılmaktadır.

Türkiye din eğitimi konusunda, kendi tarihsel, toplumsal ve siyasal yapısı içinde değişik uygulamaları deneyerek bir model geliştirmiştir.

Devletle bütünleşmiş bir halk, Türkiye’nin 21. yüzyılın güçlü bir ülkesi olmasının garantisi olacaktır. Devlet halk bütünleşmesini sağlayacak alanlardan birisi de devletin, vatandaşların din eğitimi ihtiyaçlarını ve taleplerini sağlıklı bir şekilde karşılamasıdır. Bu çerçevede, meslekî din öğretimi veren İmam-Hatip Liseleri ile ilk ve orta dereceli okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri halkın talep ve ihtiyaçlarına göre ele alınmalıdır. Buna göre, mevcut zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri devam etmeli; velilerin çocuklarına İslâm esaslarının ve Kur’an’ın öğretilmesi yönündeki ihtiyaçları bilimsel yöntemlerle belirlenmeli ve karşılanmalıdır.